

Paweł Sękowski

Narodziny i pierwsze lata polityki imigracyjnej Francji (1945-1952)

Bezpieczeństwo : teoria i praktyka : czasopismo Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego 10/1, 183-198

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Paweł Sękowski

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Narodziny i pierwsze lata polityki imigracyjnej Francji (1945–1952)

Wprowadzenie

Przed II wojną światową Francja przyjmowała imigrantów przez ponad pół wieku, jednak cały czas brakowało państwowej polityki imigracyjnej. W praktyce zarządzanie zagadnieniami w tym obszarze było ciągiem spontanicznych decyzji, wynikających z krzyżowania się rozmaitych przesłanek natury ekonomicznej bądź demograficznej. Naturalnie, niebagatelną rolę odgrywały również doraźne interesy polityczne francuskich rządów¹.

Obecność licznych cudzoziemców we Francji wynikała z wieloletniego spadku wskaźników demograficznych wewnątrz społeczności francuskiej. Było to związane z dominującym od blisko trzech stuleci modelem rodziny, zgodnie z którym starano się ograniczać liczbę dzieci. Dodatkowo, I wojna światowa przyniosła wielkie straty w ludziach. W wyniku działań wojennych zginęło ponad półtora miliona Francuzów. Kolejną przyczyną, dla której Francja potrzebowała rąk do pracy, była niechęć rodzimej społeczności do wykonywania najcięższych zawodów, które jednak były niezbędne z punktu widzenia gospodarczego, jak np. zawód górnika czy robotnika rolnego. Pierwsze układy dwustronne (z Włochami i z Belgią) o dobrowolnej imigracji zagranicznej siły roboczej do Francji zostały podpisane jeszcze przed I wojną światową. Po 1918 r. najważniejsze układy podpisano w 1919 r. z Włochami, Polską, a także z Czechosłowacją².

¹ P. Weil, *Liberté, égalité, discriminations : L' « identité nationale » au regard de l'histoire*, Paris 2009, s. 26.

² G. Noiriel, *Le Creuset français : Histoire de l'immigration, XIXe–XXe siècles*, Paris 1988, s. 114; P. Weil, *La France et ses étrangers : L'aventure d'une politique de l'immigration de 1938 à nos jours*, Paris 2004, s. 22–24.

Doświadczenie masowej imigracji w okresie dwudziestolecia międzywojennego, jak również dojmująca w pierwszych latach po II wojnie światowej świadomość potrzeby uzupełnienia strat demograficznych i ekonomicznych Francji, tworzyły korzystny kontekst dla podjęcia wyzwania ustanowienia państwowego modelu polityki imigracyjnej. Taka polityka miała w założeniu regulować zasady imigracji, pobytu imigrantów we Francji, podejmowania i wykonywania przez nich pracy oraz promować ich postępującą integrację.

Celem niniejszego tekstu jest przedstawienie sposobów realizacji powyższych założeń we Francji w pierwszych latach po II wojnie światowej, tj. w okresie gdy kształtowała się francuska polityka imigracyjna. Ważna wydaje się również refleksja nad tym, czy efekty podjętych działań były zgodne z celami, które im przyświecały. Można ten problem sformułować jeszcze inaczej: czy francuska polityka imigracyjna w pierwszych latach po II wojnie światowej okazała się skuteczna.

Geneza polityki imigracyjnej Francji po II wojnie światowej

Po zakończeniu II wojny światowej, w świetle spisu powszechnego z 10 marca 1946 r., Francję zamieszkiwało 1 743 619 cudzoziemców i 853 144 Francuzów naturalizowanych, tzn. takich, którzy uzyskali obywatelstwo francuskie w wyniku decyzji administracyjnej, wcześniej zaś posiadali obywatelstwo innego państwa. Wreszcie oddzielną kategorię stanowiło 22 114 „algierskich muzułmanów”³.

Najliczniejszą grupą narodowościową wśród cudzoziemców mieszkających we Francji tuż po wyzwoleniu spod okupacji niemieckiej byli Włosi w liczbie 450 764, co stanowiło 25,9% ogółu obcokrajowców w tym kraju. Z pewnością liczba ta była jeszcze wyższa, biorąc pod uwagę napływ pewnej liczby nielegalnych imigrantów drogą przez Alpy. Drugą najliczniejszą grupą cudzoziemców byli Polacy w liczbie 423 470, czyli 24,29%. Kolejnymi grupami narodowościowymi byli: Hiszpanie – 302 201 osób, tj. 17,3%; Belgowie – 153 299 osób, tj. 8,8%; Szwajcarzy – 53 526 osób, tj. 3,1% oraz Rosjanie – 50 934 osoby, tj. 2,9% ogółu obcokrajowców we Francji⁴.

Już po wyzwoleniu większości terytorium Francji spod okupacji niemieckiej, w trakcie przemówienia programowego w Zgromadzeniu Konsultacyjnym 2 marca 1945 r., gen. Charles de Gaulle, premier Tymczasowego Rządu Republiki Francuskiej, zwrócił uwagę, że we Francji w dalszym ciągu brakuje mężczyzn, a tym samym – rąk do pracy. Wtedy również wyraził życzenie, aby we Francji pojawiło się „dwanaście milionów pięknych małych dzieci”, wraz z nową, racjonalną i metodyczną polityką, mającą na celu przyjęcie „dobrych elementów” poprzez ich imigrację do społeczności francuskiej⁵. Bez wątplenia gen. de Gaulle miał na uwadze zarówno aspekt demograficzny, jak i zagadnienie integracji imigrantów w kraju osiedlenia.

³ J. Ponty, *L'immigration dans les textes, France, 1789–2002*, Paris 2003, s. 184, 296; P. George, *Les Migrations internationales*, Paris 1976, s. 178; P. Sękowski, *Les Polonais en France dans l'immédiat après-guerre, 1944–1949*, rozprawa doktorska, promotorzy: O. Forcade, W. Rojek, Uniwersytet Jagielloński – Université Paris Sorbonne-Paris IV, Kraków–Paris 2015, s. 48.

⁴ *Idem*, s. 55; P. Weil, *La France et ses étrangers...*, *op. cit.*, s. 464.

⁵ *Discours prononcé à l'Assemblée consultative, 2 mars 1945*, [w:] J. Ponty, *L'immigration dans les textes...*, *op. cit.*, s. 286. Zob. także: M.-C. Blanc-Chaléard, *Histoire de l'immigration*, Paris 2001, s. 58; A. Spire, *Étrangers à la carte : L'administration de l'immigration en France, 1945–1975*, Paris 2005, s. 9.

Po wyzwoleniu i po powrocie we Francji ustroju republikańskiego, w toku trwającej debaty na temat założeń nowej polityki imigracyjnej skryształizowały się dwie główne orientacje: ekonomiczna oraz demograficzna.

Zwolennicy orientacji ekonomicznej, którzy dominowali w rządowym Komisarjacie Generalnym do spraw Planu (*Commissariat général au Plan*), za podstawowe kryterium podejmowanych decyzji uważali wzrost produkcji przemysłowej, a imigrantów postrzegali jako siłę roboczą. 3 stycznia 1946 r. wydany został dekret o „pierwszym całościowym planie modernizacji i urzędzenia gospodarczego metropolii i terytoriów zamorskich”. Dla wypracowania szczegółowych założeń realizacji ogólnych koncepcji planu powołany został właśnie Komisarjat do spraw Planu, a na jego czele stanął Jean Monnet⁶. Innym bastionem „ekonomistów” był Narodowy Instytut Statystyki i Studiów Gospodarczych (*Institut national de la statistique et des études économiques*) założony w kwietniu 1946 r. i podporządkowany Ministerstwu Gospodarki Narodowej. Ostateczna wersja Planu, obejmująca całokształt zagadnień życia gospodarczego Francji w kontekście powojennej odbudowy, została przyjęta przez rząd Léona Bluma w styczniu 1947 r. Jedną z konkluzji Planu było poparcie dla imigracji siły roboczej⁷. Zgodnie z wyliczeniami „ekonomistów” skupionych w Komisarjacie, optymalną liczbą imigrantów byłoby 1,5 mln osób, które przybywałyby stopniowo w okresie pięciu lat, tj. 300 tys. imigrantów rocznie⁸.

Z kolei zwolennicy orientacji demograficznej dążyli do osiągnięcia idealnego poziomu demograficznego. Zdecydowana większość „demografów” popierała kryterium absorpcji demograficznej terytorium Francji – co prowadziło do konkluzji o niezbędności przyjęcia między 4,35 mln a aż 9,76 mln dorosłych imigrantów (czyli między 5,49 mln a 14,39 mln imigrantów ogółem), w zależności od tego, czy za punkt odniesienia obrany zostałyby model brytyjski czy holenderski. „Demografowie”, których wpływy przed 1940 r. były słabsze od „ekonomistów”, uzyskali po 1944 r. kilka istotnych przyczółków, dzięki którym ich opinie stały się lepiej słyszalne, a nawet dominujące w debacie publicznej we Francji. Mowa tu przede wszystkim o powołanym w 1945 r. Wysokim Komitecie konsultacyjnym do spraw Ludności i Rodziny (*Haut Comité consultatif de la population et de la famille*), kierowanym przez Georges’a Mauco, oraz o założonym w tym samym roku Narodowym Instytucie Studiów Demograficznych (*Institut national d’études démographiques*), na czele którego stanął Alfred Sauvy. Gen. de Gaulle zlecił przygotowanie projektu ram prawnych nowej polityki imigracyjnej właśnie kierowanemu przez Mauco Komitetowi⁹. Oprócz kwestii liczby imigrantów, których Francja powinna przyjąć po II wojnie światowej, istniało pytanie, kogo należy przyjmować, tj. pytanie o ewentualne preferowane kraje pochodzenia imigrantów. Wspomniany wyżej Georges Mauco, bardzo wpływowy demograf francuski – zarówno w okresie międzywojennym, jak w latach reżimu Vichy i po wojnie – z którego zdaniem w kwestiach demograficznych liczył się gen. de Gaulle, opowiadał się za ograniczeniem imigracji z krajów łańskich i za poparciem dla imigracji

⁶ J.-P. Rioux, *La France de la Quatrième République : 1 : L’ardeur et la nécessité, 1944–1952*, Paris 1980, s. 235–236.

⁷ *Ibidem*, s. 239–240.

⁸ P. Weil, *Liberté, égalité, discriminations...*, *op. cit.*, s. 54.

⁹ *Ibidem*, s. 54; P. Weil, *La France et ses étrangers...*, *op. cit.*, s. 69–70, 466; M.-C. Blanc-Chaléard, *op. cit.*, s. 58.

z Północy. Europejczycy z Północy mieli być najbardziej podatni na asymilację (*assimilables*). Ten punkt widzenia przejął od Mauco sam gen. de Gaulle. W świetle elaboratu Sekretariatu Generalnego Rządu Tymczasowego Republiki Francuskiej na temat założeń nowej polityki imigracyjnej, przeznaczonego dla kilku członków Rządu, idealne proporcje nowych imigrantów byłyby następujące: 50% z Północy, tj. z Belgii, Luksemburga, Holandii, Szwajcarii, Danii, Finlandii, Szwecji, Norwegii, Irlandii, Anglii, Węgier; 30% z basenu Morza Śródziemnego, tj. z Hiszpanii, Włoch i Portugalii; 20% Słowian, tj. z Polski, Czechosłowacji i Jugosławii¹⁰.

W praktyce stało się zupełnie inaczej i bardzo szybko głównym państwem pochodzenia nowych imigrantów stały się Włochy. Skądinąd Włosi już przed II wojną światową stanowili najliczniejszą nację pośród wszystkich obcokrajowców we Francji.

Podstawy prawne powojennej polityki imigracyjnej Francji

Rezultatem toczonych dyskusji było ustanowienie całkowicie nowych ram prawnych dla całokształtu zagadnień odnoszących się do obcokrajowców, zarówno w zakresie imigracji, jak i integracji cudzoziemców już przebywających we Francji.

Ordonans z 19 października 1945 r. ustanowił nowe zasady przyznawania obywatelstwa francuskiego (*Code de nationalité*). Osoby, które złożyły wniosek o naturalizację, mogły otrzymać stosowną decyzję drogą dekretu. Pośród warunków, które należało spełnić dla uzyskania pozytywnej decyzji administracyjnej, znajdowały się: odpowiednio długi okres stałego zamieszkiwania we Francji – przynajmniej pięć lat, „dobre prowadzenie się i obyczaje”, dobry stan zdrowia oraz zaawansowany poziom asymilacji. Z minimalnego pięcioletniego okresu zamieszkiwania we Francji byli zwolnieni cudzoziemcy posiadający co najmniej trójkę małoletnich dzieci, szczególnie zaś służeńi dla sprawy Francji byli żołnierze armii francuskiej lub którejś z armii sprzymierzonych oraz absolwenci niektórych francuskich szkół wyższych. Zrównano w prawie do prostej deklaracji o woli uzyskania obywatelstwa francuskiego wszystkich cudzoziemców posiadających małżonka-Francuza, niezależnie od płci. Jednocześnie zniesione zostało pojęcie denaturalizacji, czyli pozbawienia uprzednio nadanego obywatelstwa, które mocno kojarzyło się z okresem rządu Vichy. Z drugiej strony, *Code de nationalité* wprowadził pośród argumentów na rzecz odrzucenia wniosku o naturalizację „niedostateczną asymilację” oraz „ciężkie ułomności fizyczne”¹¹.

Otrzymanie obywatelstwa francuskiego było również możliwe poprzez urodzenie, poprzez małżeństwo lub drogą deklaracji. Nadanie obywatelstwa poprzez urodzenie

¹⁰ Archives Nationales, Seria F1: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, sygn. F1a 3345, *Projet d'instructions définissant les grandes lignes de la politique d'immigration et destinées aux Ministres de la Justice, des Affaires étrangères, de la Guerre, de l'Intérieur, du Travail et de la Sécurité sociale, de l'Agriculture, de la Reconstruction et de la Santé Publique*, [Paris, 1945], s. 1–2; *Lettre* [du gén. Charles de Gaulle] à Pierre-Henri Teitgen, *Garde des Sceaux*, 12 juin 1945, [w:] J. Ponty, *L'immigration dans les textes...*, *op. cit.*, s. 286; J. Bourgeois, *La Situation démographique*, „*Population*” 1947, nr 2, s. 340; L. Amiri, B. Stora, *Les Politiques de l'immigration en France du début du XXe siècle à nos jours*, [w:] *Immigrances. L'immigration en France au XXe siècle*, red. B. Stora, É. Temime, Paris 2007, s. 170.

¹¹ P. Sękowski, *Les Polonais en France...*, *op. cit.*, s. 241; G. Noiriel, *op. cit.*, s. 93. W okresie rządów Vichy, między 1940 a 1944 r., denaturalizacja dotknęła ok. 15 tys. Francuzów, zob. P. Weil, *La France et ses étrangers...*, *op. cit.*, s. 425.

odnosiło się do narodzonych we Francji dzieci rodziców-cudzoziemców i miało miejsce w momencie osiągnięcia wieku 21 lat w przypadku wszystkich, którzy nie zadeklarowali nieprzyjęcia obywatelstwa francuskiego w okresie poprzedzających sześciu miesięcy (dodatkowym warunkiem było zamieszkiwanie we Francji od co najmniej 16. roku życia). Tak więc przyznanie obywatelstwa francuskiego dokonywało się w tym przypadku automatycznie w przypadku braku wyrażonej z inicjatywy własnej decyzji przeciwnej. Nadanie obywatelstwa poprzez małżeństwo dotyczyło cudzoziemek, które wyszły za Francuza i które nie zadeklarowały nieprzyjęcia obywatelstwa francuskiego przed ślubem. Z kolei mężczyzna-obcokrajowiec, który ożenił się z Francuzką, mógł liczyć jedynie na skrócenie wymaganego okresu zamieszkiwania we Francji niezbędnego do złożenia wniosku o naturalizację do dwóch lat. Droga deklaracji dotyczyła dzieci narodzonych we Francji, których obydwój rodzice byli cudzoziemcami i które zadeklarowały chęć stania się Francuzem przed 21. rokiem życia. Jeśli przynajmniej jedno z rodziców dziecka narodzonego we Francji było Francuzem lub nawet cudzoziemcem urodzonym we Francji, takie dziecko było Francuzem od urodzenia¹².

Reasumując, nowy *Code de nationalité* ułatwił dostęp do obywatelstwa francuskiego w porównaniu do uprzednio obowiązującego prawa z 1927 r., które zresztą również zliberalizowało wcześniejsze uregulowania w tym zakresie.

Po II wojnie światowej liczba naturalizacji i wydanych dekretów wyraźnie wzrosła w porównaniu do okresu międzywojennego. Specjalnie traktowane były wnioski cudzoziemskich górników, które badane były w pierwszej kolejności. Ponadto dla górników zniesiono wszelkie opłaty administracyjne przy składaniu wniosku. Także wydawany po pozytywnej decyzji dokument tożsamości był w ich przypadku bezpłatny. Te udogodnienia przyczyniły się do wyraźnego wzrostu liczby naturalizacji, przede wszystkim spośród imigrantów polskich.

U podstaw szeregu podjętych przez władze francuskie w pierwszych latach po wyzwoleniu decyzji, zwłaszcza tych odnoszących się do ułatwień w zakresie naturalizacji dla górników, stała realizowana w tym samym czasie akcja reemigracji imigrantów polskich z Francji organizowana przez władze Polski Ludowej. Na podstawie kolejnych umów dwustronnych, odnoszących się do lat 1946–1948, do Polski powróciło ok. 65 tys. imigrantów przybyłych do Francji przed 3 września 1939 r. W tej liczbie znajdowało się 9 855 górników¹³.

Zarządzenie Ministerstwa Zdrowia Publicznego i Ludności z 23 kwietnia 1947 r. dawało preferencję wnioskom składanym przez górników, byłych kombatanów wojennych i ruchu oporu oraz wdowom, które utraciły męża w wyniku działań wojennych. W dalszej kolejności uprzywilejowani byli robotnicy przemysłowi i pracownicy sektora rolniczego, ojcowie przynajmniej trojga dzieci, a także obcokrajowcy, którzy mogli wyświadczyć Francji wyjątkowe usługi w dziedzinie techniki, nauki, sztuki i literatury. Za dodatkowy argument na rzecz naturalizacji uznano odtąd zaawansowaną asymilację dzieci imigranta, nawet jeśli ten ostatni wykazywał braki w tej dziedzinie. W końcu postanowiono, że weryfikacja znajomości języka francuskiego wnioskodawcy będzie odtąd mniej dokładna¹⁴.

¹² P. Sękowski, *Les Polonais en France...*, op. cit., s. 243.

¹³ *Ibidem*, s. 218.

¹⁴ *Ibidem*, s. 242–243.

Drugim z kluczowych dokumentów ustanawiających nową politykę imigracyjną Francji był ordonans z 2 listopada 1945 r. dotyczący „cudzoziemców, którzy przybyli do Francji dla realizowania tamże swojej aktywności zawodowej”. Główne postanowienia dokumentu to nowe zasady przybywania i pobytu we Francji obowiązujące obcokrajowców. Jedną z najważniejszych zmian w statusie „robotników cudzoziemskich” (*travailleurs étrangers*) stało się wprowadzenie zróżnicowania niezbędnych do życia i pracy we Francji dokumentów na karty pobytu oraz karty pracy. Te pierwsze były od tej pory wydawane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, podczas gdy drugie – przez Ministerstwo Pracy, co niewątpliwie miało być kompromisem między niekiedy sprzecznymi tendencjami: kierowaniem się przede wszystkim kryterium bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz prymatem czynników ekonomicznych bądź demograficznych.

Wprowadzono trzy statusy pobytu cudzoziemców we Francji:

- pobyt czasowy – karta wydawana na 1 rok,
- rezydent zwyczajny – z kartą wydawaną na 3 lata,
- rezydent uprzywilejowany – z kartą wydawaną na 10 lat, po upływie pierwszych trzech lat pobytu.

Karta rezydenta uprzywilejowanego przedłużana była automatycznie, a jej posiadacze mieli nieograniczone prawo pobytu we Francji na równi z obywatelami francuskimi. Posiadacze dwóch pierwszych typów kart pobytu poddani byli różnym ograniczeniom, np. w zakresie lokalizacji, w których mogli zamieszkiwać oraz pracować. Ponadto imigranci legitymujący się kartą pobytu tymczasowego znajdowali się pod stałym nadzorem prefektur. Szereg ułatwień i szczegółowych wyłączeń od zasadniczych uregulowań przewidziano w stosunku do imigrantów przybywających do Francji z rodzinami.

W zakresie kart pracy zarządzeniem z 15 lutego 1947 r. wprowadzono cztery ich szczegółowe typy: karty okresowe – ograniczone terytorialnie i dające prawo do wykonywania jednego zawodu, wydawane na okres do 1 roku, karty zwyczajne na czas określony – ważne na terenie całej Francji, dające prawo do wykonywania jednego zawodu, wydawane na okres 3 lat, karty zwyczajne stałe – ważne na terenie całej Francji, dające prawo do wykonywania jednego zawodu, wydawane bezterminowo, karty stałe na wszystkie zawody – ważne na terenie całej Francji, dające prawo do wykonywania wszystkich zawodów oprócz niektórych zastrzeżonych dla obywateli francuskich¹⁵.

Niezmienione pozostały uregulowania w zakresie karty handlowca, nadal wymaganej dla prowadzenia działalności gospodarczej przez cudzoziemca. W dalszym ciągu zamknięte dla obcokrajowców pozostały również funkcje publiczne oraz większość wolnych zawodów¹⁶.

Nawet jeśli podwójna procedura administracyjna, związana z koniecznością posiadania kart pobytu i kart pracy, była z reguły postrzegana jako nowe obciążenie dla obcokrajowców, jej pomysłodawcy mieli na uwadze przede wszystkim niedopuszczenie do sytuacji z okresu wielkiego kryzysu ekonomicznego lat 30., kiedy to rzesze robotników cudzoziemskich (w tym liczni Polacy) zmuszone zostały do powrotu do krajów pochodzenia ze względu na utratę pracy¹⁷.

¹⁵ A. Spire, *Étrangers à la carte...*, *op. cit.*, s. 32–33.

¹⁶ *Ibidem*, s. 29–31; G. Noiriél, *op. cit.*, s. 91.

¹⁷ M.-C. Blanc-Chaléard, *op. cit.*, s. 59–60.

Ordonans z 2 listopada stanowił, iż demokratyczne państwo prawa, jakim jest Francja, nie czyni rozróżnienia ze względu na pochodzenie etniczne. Z drugiej strony, dekret 45-2698 wprowadzający w życie ordonans z 19 października 1945 r. przewidywał obywatelstwo kraju pochodzenia jako jedno z kryteriów podlegających ocenie przez administrację państwową. Jeszcze inny dekret, z 24 grudnia 1945 r., pozostawiał Ministerstwu Zdrowia Publicznego i Ludności ustalenie maksymalnej liczby cudzoziemców możliwych do przyjęcia we Francji w zależności od ich narodowości (regulacja ta jednak nigdy nie została zastosowana)¹⁸.

Jednostki administracji rządowej odpowiedzialne za realizację założeń nowej polityki imigracyjnej Francji

Jednym ze skutków nowego spojrzenia na problematykę demograficzną w powojennej Francji było powołanie dekretem z 24 grudnia 1945 r. Ministerstwa Zdrowia Publicznego i Ludności w miejsce dotychczasowego Ministerstwa Zdrowia Publicznego. Między czerwcem a listopadem 1946 r. istniały oddzielne Ministerstwo Ludności oraz Ministerstwo Zdrowia Publicznego, później te dwa resorty ponownie połączono. Imigranci żyjący na terenie Francji znaleźli się pod kontrolą Ministerstwa Zdrowia Publicznego i Ludności, a konkretnie jego Dyrekcji Generalnej ds. Ludności (*Direction générale de la Population*). Do zadań Dyrekcji należała realizacja polityki zaludnienia Francji imigrantami oraz ich integracji ze społecznością francuską. W ramach tej Dyrekcji istniała poddyrekcja ds. naturalizacji, co oznaczało wyjęcie tej kwestii ze struktur Ministerstwa Sprawiedliwości. Miało to duże znaczenie dla zmiany paradygmatu całej francuskiej polityki naturalizacji i przyczyniło się do wzrostu liczby pozytywnych decyzji o nadaniu obywatelstwa francuskiego po II wojnie światowej. Nowa polityka integracyjna zakładała przyspieszenie procesu integracji – określanego w tamtym okresie mianem asymilacji – imigrantów, w pierwszym rządzie poprzez świadome dążenie ze strony państwa do zwiększenia liczby naturalizacji. Tytułem przykładu, w 1947 r. ponad 93% decyzji o naturalizacji było pozytywnych, co stanowiło najwyższy odsetek w całej historii Francji. Inna jednostka, poddyrekcja ds. zaludnienia, była odpowiedzialna za przygotowywanie układów dwustronnych w sprawie imigracji siły roboczej z państwami trzecimi oraz za regulację procedur imigracji rodzinnej. Ministerstwo Zdrowia Publicznego i Ludności przejęło również odpowiedzialność za funkcjonowanie odtworzonej dekretem z 24 grudnia 1945 r. Komisji międzyrządowej ds. imigracji, działającej uprzednio w okresie międzywojennym od 1920 r.¹⁹.

Ministerstwo Pracy odpowiedzialne było za nadzór nad procesem rekrutacji siły roboczej, a następnie przebieg transportu imigrantów do Francji²⁰. W dalszym ciągu

¹⁸ P. Weil, *Liberté, égalité, discriminations...*, op. cit., s. 73.

¹⁹ A. Girard, J. Stoetzel, *Français et immigrés : L'attitude française. L'adaptation des Italiens et des Polonais*, Paris 1953, s. 23; A. Spire, *Étrangers à la carte...*, op. cit., s. 138; T. Le Liepvre, M.-H. De Bousquet, *Étude de 4.000 dossiers du Service social d'aide aux émigrants*, [w:] *Français et immigrés : Nouveaux documents sur l'adaptation. Algériens, Italiens, Polonais, Le Service social d'aide aux émigrants*, red. A. Girard, Paris 1954, s. 219–220; G. Noiriel, op. cit., s. 12; P. Sękowski, *Les Polonais en France...*, op. cit., s. 242.

²⁰ A. Girard, J. Stoetzel, op. cit., s. 23.

funkcjonował również Wydział Społeczny Cudzoziemskiej Siły Roboczej (*Service social de la main-d'œuvre étrangère*), utworzony w kwietniu 1939 r., zreorganizowany zarządzeniem z 1 czerwca 1945 r. Jego działalność była w praktyce koordynowana przez aparat stowarzyszenia pożytku publicznego Wydział Społeczny Pomocy Emigrantom (*Service social d'aide aux émigrants*)²¹.

Zajmująca istotne miejsce w powszechnej świadomości międzywojennych imigrantów we Francji kwestia karnych wydaleń cudzoziemców została w 1945 r. poddana pewnym modyfikacjom na korzyść zainteresowanych, poprzez ustanowienie Departamentalnych Komisji Odwoławczych (*Commissions départementales d'appel*). W ramach tej komisji kierownik dyrekcji ds. ludności szczebla departamentalnego zobowiązany był do pełnienia funkcji adwokata zagrożonych wydaleniem cudzoziemców mających rodzinę na utrzymaniu lub posiadających członków najbliższej rodziny z obywatelstwem francuskim²².

W 1946 r. Dyrekcja Prawna (*Direction de la Réglementation*) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zaproponowała ustanowienie nowej polityki asymilacji obcokrajowców we Francji, zwłaszcza w odniesieniu do Polaków. Od tego momentu trudniejsze stało się np. rejestrowanie nowych stowarzyszeń nastawionych na podtrzymywanie więzi z krajem pochodzenia, z których szczególnie słynęli imigranci polscy. Dotyczyło to zwłaszcza organizacji o charakterze społeczno-politycznym²³.

Nawet jeśli ordonans z 2 listopada 1945 r. i kolejne dekrety wprowadzały pewną liczbę restrykcji w przyjmowaniu imigrantów, praktyka pierwszych lat powojennych była raczej liberalna. Od samego początku liczba przyznawanych imigrantom kart rezydenta uprzywilejowanego była bardzo duża, a cały proces przyznawania kart pracy i kart pobytu był wyraźnie ukierunkowany na utrzymanie imigrantów we Francji na stałe. Karty rezydenta uprzywilejowanego były przyznawane niemal automatycznie cudzoziemcom zamieszkującym we Francji przed 1939 r. W 1947 r. spośród wszystkich przyznanych imigrantom kart pobytu 53% stanowiły karty rezydenta uprzywilejowanego, 20% – karty rezydenta zwyczajnego, zaś 27% – karty tymczasowe²⁴.

Działalność Narodowego Urzędu Imigracyjnego (ONI)

Organem posiadającym wyłączną kompetencję do przeprowadzania rekrutacji siły roboczej za granicą był Narodowy Urząd Imigracyjny (*Office national d'immigration*, ONI), powołany dekretem z 26 marca 1946 r., a zapowiedziany już w ordonansie z 2 listopada 1945 r. Był on agendą międzyministerialną, zależną z jednej strony od Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, a z drugiej – od Ministerstwa Zdrowia Publicznego i Ludności.

²¹ T. Le Liepvre, M.-H. De Bousquet, *op. cit.*, s. 264.

²² *Ibidem*, s. 221; A. Spire, *Étrangers à la carte...*, *op. cit.*, s. 69.

²³ S. Dufoix, *Politiques d'exil : Hongrois, Polonais et Tchécoslovaques en France après 1945*, Paris 2002, s. 252–253. Odrębną kwestią jest to, że nie wszystkie organizacje polskie we Francji podejmowały starania o oficjalną rejestrację przez władze francuskie.

²⁴ P. Weil, *La France et ses étrangers...*, *op. cit.*, s. 80–81; A. Spire, *Étrangers à la carte...*, *op. cit.*, s. 40.

ONI odpowiadał za rekrutację pracowników cudzoziemskich, pośredniczenie w podpisywaniu kontraktów pracy, przeprowadzenie kontroli sanitarnej, wreszcie transport do Francji. Opłaty na jego funkcjonowanie wnosili przedsiębiorstwa, które składały wnioski o zapotrzebowanie na cudzoziemską siłę roboczą²⁵.

Po podpisaniu kontraktu pracy i uzyskaniu świadectwa lekarskiego od lekarza akredytowanego przy ONI, imigrant otrzymywał tymczasowe prawo pobytu. Następnie wydawano mu kartę pracy, a na końcu całej ścieżki przyznawano kartę pobytu²⁶.

Placówki ONI znajdowały się tylko w wybranych państwach, co samo przez się faworyzowało niektóre kraje kosztem innych w zakresie możliwości legalnej zarobkowej imigracji do Francji²⁷.

W 1946 r. za pośrednictwem ONI do Francji przybyło ok. 30 tys. pracowników stałych, z czego ponad 25 tys. stanowili Włosi. W kolejnym roku pośród ok. 70 tys. przybyłych przez ONI imigrantów Włosi stanowili ok. 50 tys. W latach 1948 i 1949, corocznie przybywało ok. 60 tys. imigrantów zaakceptowanych przez aparat ONI, a włoscy obywatele stanowili nie mniej niż połowę ogółu przybyłych stałych pracowników z zagranicy. W kolejnych latach liczba imigrantów znacznie się zmniejszyła, aż do 1956 r., kiedy to wyraźnie wzrosła, sięgając 70 tys. imigrantów²⁸. Mogłoby się wydawać, że liczba ok. 75 tys. imigrantów włoskich w latach 1946–1947 jest znaczna, zwłaszcza w kontekście całkowitej liczby imigrantów cudzoziemskich sprowadzonych przez ONI do Francji w tym okresie (ok. 100 tys.). Warto jednak zwrócić uwagę, że w myśl podpisanych w 1946 r. umów, zwanych układami Croizat, w latach 1946–1947 do Francji miało przybyć 300 tys. samych tylko imigrantów z Włoch²⁹. Tak np. na mocy układu z 22 lutego 1946 r. przewidziana była rekrutacja 20 tys. włoskich górników, podczas gdy do końca listopada tego roku ONI udało się wprowadzić tylko 3 tys. Włochów³⁰.

W świetle ścisłych danych, do 31 października 1947 r. za pośrednictwem ONI przybyło do Francji 118 281 obcokrajowców, w tym ponad 90 tys. pracowników stałych i 28 167 pracowników sezonowych (w większości Belgów). Pośród pracowników stałych struktura narodowościowa była następująca: 74 100 Włochów, 2 800 Hiszpanów, 4 700 dipisów różnych narodowości, 3 100 Niemców i 4 200 Marokańczyków. Jeśli chodzi o strukturę zawodową tych imigrantów, 18% było górnikami, 14% – rolnikami lub robotnikami rolnymi, 24% zatrudnionych zostało w sektorze budowlanym, a 44% – w innych gałęziach przemysłu³¹.

Specyficznym zagadnieniem w ramach polityki imigracyjnej Francji był stosunek do rekrutacji dipisów (*Displaced Persons*), tj. ludności przemieszczonej wskutek decyzji okupanta niemieckiego w okresie II wojny światowej, a bardziej precyzyjnie

²⁵ *Ibidem*, s. 29; G. Tapinos, *L'Immigration étrangère en France, 1946–1973*, Paris 1975, s. 22; M.-C. Blanc-Chaléard, *op. cit.*, s. 60; P. George, *op. cit.*, s. 188.

²⁶ A. Spire, *Étrangers à la carte...*, *op. cit.*, s. 32.

²⁷ Na ten aspekt zwracał już uwagę P. Weil, *Liberté, égalité, discriminations...*, *op. cit.*, s. 72.

²⁸ M.-C. Blanc-Chaléard, *op. cit.*, s. 57.

²⁹ *Ibidem*, s. 60.

³⁰ A. Spire, *Les Réfugiés, une main-d'œuvre à part ? Conditions de séjour et d'emploi, France, 1945–1975*, „Revue Européenne des Migrations Internationales” 2004, t. 20, nr 2, s. 14.

³¹ J. Bourgeois-Pichat, *La Situation démographique*, „Population” 1947, nr 4, s. 756–757.

rzecz ujmując: tej jej części, która po zakończeniu działań wojennych nie chciała powrócić do krajów pochodzenia. Pomiędzy majem 1945 r. a marcem 1946 r. Francja przyjęła około 3 tys. dipisów z terytoriów Niemiec i Austrii. Począwszy od 1 lipca 1947 r., dipisi znajdujący się na terenie Francji kontynentalnej znaleźli się pod jurysdykcją Międzynarodowej Organizacji do spraw Uchodźców (*International Refugee Organisation*) i jej delegatury we Francji. W pierwszych latach po wyzwoleniu główną przeszkodą w rekrutacji dipisów, wywodzących się przeważnie z Europy Środkowej i Wschodniej, były czynniki natury politycznej, na czele z wrogością francuskich komunistów wobec tej kategorii cudzoziemców – niejako z definicji powszechnie uznawanych za niechętnych ideom radykalnie lewicowym (jako że nie godzili się na powrót do krajów pochodzenia, które po 1945 r. weszły w skład bloku tzw. demokracji ludowych). Z drugiej strony obcokrajowcy należący do tej kategorii byli z reguły uważani przez francuskich pracodawców za rzetelnych pracowników – Francji miała pozytywne doświadczenia z niemal półmilionową emigracją zarobkową z Polski z okresu międzywojennego – jak również za przedstawicieli narodowości potencjalnie łatwych do zasymilowania³².

Przez pewien czas ułatwienia dla imigracji rodzinnej zawarte w ordonansie z 2 listopada 1945 r. nie były wprowadzane w życie, jako że Ministerstwo Zdrowia Publicznego i Ludności wymagało spełnienia określonych warunków lokalowych przez miejsce zakwaterowania, które musiało zostać uprzednio znalezione przez zainteresowanego cudzoziemca³³. To samo dotyczyło imigracji spośród dipisów. W praktyce ONI preferował imigrację indywidualną robotników, którzy dodatkowo musieli podpisać kontrakt pracy jeszcze przed wyjazdem z obozu dla dipisów na terenie Niemiec. Ta procedura zwana była „imigracją bezpośrednią”. Zmiana nastawienia Francji wobec imigracji rodzinnej nastąpiła dopiero w końcu 1948 r., wraz z ogłoszeniem programu rekrutacji tysiąca rodzin rolniczych – gdy w powszechnej świadomości dipisów przebywających w Niemczech istniał już szereg bardziej atrakcyjnych od Francji destynacji, a pracodawcy francuscy preferowali pracowników bez rodzin na utrzymaniu³⁴.

Ogółem pomiędzy majem 1946 r. a styczniem 1952 r. za pośrednictwem ONI przybyło do Francji 245,5 tys. pracowników cudzoziemskich, a dodatkowo 71,4 tys. członków ich rodzin³⁵. Była to więc liczba znacznie niższa od założeń Planu Jeana Monnet.

³² A. Spire, *Étrangers à la carte...*, *op. cit.*, s. 100; idem, *Les Réfugiés, une main-d'œuvre à part ?...*, *op. cit.*, s. 13; Biblioteka Polska w Paryżu (BPP), Spuścizna Aleksandra Kawałkowskiego, sygn. BPP 1171, M. Biesiekierski, III Sprawozdanie z sytuacji i działalności na odcinku zagadnień pracy i opieki społecznej, Paryż, 1 kwietnia 1946 r., s. 1. Zob. również: P. Sękowski, *Francja wobec polskich uchodźców wojennych i dipisów w pierwszych latach po drugiej wojnie światowej*, „Dzieje Najnowsze” 2014, R. 46, nr 2, s. 80. Na temat międzywojennej imigracji polskiej we Francji zob. przede wszystkim: J. Ponty, *Polonais méconnus : Histoire des travailleurs immigrés en France dans l'entre-deux-guerres*, wyd. 3, Paris 2005.

³³ T. Le Liepvre, M.-H. De Bousquet, *op. cit.*, s. 255.

³⁴ A. Spire, *Les Réfugiés, une main-d'œuvre à part ?...*, *op. cit.*, s. 14; [J.R.], *Uchodźcy wojenni*, „Kultura” 1948, nr 14, s. 115–116; BPP, Spuścizna Tadeusza Parczewskiego, sygn. tymcz. 1/I, T. Parczewski, *Émigration polonaise en France*, [b.m., 1954], s. 8.

³⁵ A. Girard, J. Stoetzel, *op. cit.*, s. 12.

Podsumowanie

Ograniczone efekty polityki imigracyjnej Francji realizowanej za pośrednictwem ONI wynikały z kilku przyczyn. Przede wszystkim aplikowanie poprzez ONI łączyło się z wielką liczbą biurokratycznych niedogodności, co było związane z jego specyficznym umiejscowieniem w ramach francuskiej administracji – jako urzędu międzyministerialnego. Skutkiem tego były liczne próby pracodawców francuskich szukania cudzoziemskich pracowników bez pośrednictwa ONI oraz istotny udział imigracji nielegalnej wśród ogółu imigrantów przybyłych do Francji w drugiej połowie lat 40. Należy również wspomnieć kilka innych przyczyn relatywnie małej efektywności działań ONI. Imigracja rodzinna wymagała zagwarantowania odpowiednich warunków lokalowych, co było niezmiernie trudne w warunkach kryzysu mieszkaniowego we Francji w okresie powojennym. Nie należy zapominać o skutecznej konkurencji ze strony innych państw, mających własne potrzeby pozyskania nowej siły roboczej oraz prowadzących własne polityki rekrutacji imigrantów. Wreszcie, wkroczenie społeczeństwa francuskiego na drogę dynamicznego wzrostu demograficznego, początek *baby boom* w tym kraju, wyraźny już od pierwszych lat po II wojnie światowej, sprawił, iż kwestia imigracji szybko zeszła na dalszy plan w całokształcie zagadnień francuskiej polityki demograficznej.

Można śmiało stwierdzić, że prowadzona w drugiej połowie lat 40. akcja imigracji dipisów (coraz częściej nazywanych uchodźcami) na wzór ogólnej akcji rekrutacyjnej ONI zakończyła się niepowodzeniem. Zauważalne jest również, że ostateczne uwolnienie zagadnienia imigracji dipisów do Francji od wcześniejszych uwarunkowań natury politycznej, co nastąpiło w drugiej połowie 1948 r., korelowało czasowo ze spadkiem zainteresowania Francji imigracją jako narzędziem doraźnej poprawy sytuacji ekonomicznej w kraju.

Z drugiej strony należy stwierdzić, iż generalnie skuteczne okazały się mechanizmy wdrożone dla osiągnięcia pełniejszej integracji przebywających we Francji imigrantów z krajem i społeczeństwem osiedlenia.

Cała polityka imigracyjna Francji ustanowiona w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej wpisująca się w logikę wypełniania strat demograficznych kraju. Gdy w 1974 r. imigracja została wstrzymana, Francja liczyła 3,5 mln cudzoziemców, w tym 750 tys. Portugalczyków, taką samą liczbę Algierczyków, 500 tys. Hiszpanów, 460 tys. Włochów oraz 260 tys. Marokańczyków³⁶.

Warto wreszcie zwrócić szczególną uwagę na imigrantów algierskich, którzy stanowili całkowicie odrębną kategorię, a których w świetle spisu ludności z 1946 r. zamieszkiwało we Francji około 20 tys. („muzułmanie z Algierii”). Podczas kolejnego spisu, w 1954 r., było ich już we Francji prawie 200 tys. Początki pobytu imigrantów algierskich we Francji były niejednokrotnie naznaczone szeregiem ciężkich przeżyć, jednak należy wspomnieć, iż w świetle przepisów z 1947 r. algierscy muzulmanie zostali zrównani w prawach z ogółem Francuzów, co łączyło się m.in. z wolnością przemieszczania się do metropolii (wprowadzoną już w 1946 r.).

Tak oto najliczniejsza nowa grupa imigrantów – algierscy muzulmanie – nie była objęta uregulowaniami ustanowionej po 1945 r. nowej polityki imigracyjnej Francji, jako że stanowiła ona kategorię obywateli francuskich, a więc nie cudzoziemców³⁷.

³⁶ P. Weil, *La France et ses étrangers...*, *op. cit.*, s. 81.

³⁷ M.-C. Blanc-Chaléard, *op. cit.*, s. 61; L. Amiri, B. Stora, *op. cit.*, s. 172.

Tabela 1. Ludność francuska i cudzoziemska we Francji według departamentu zamieszkania, w świetle spisu powszechnego z 1946 r.

Departament	Francuzi	Wszyscy cudzoziemcy	Włosi	Polacy	Hiszpanie	Belgowie	Szwajcarzy	Rosjanie	Portugalczyki	Czechosłowacy
Ain	294 660	8 627	3 653	817	612	88	1 965	123	65	64
Aisne	420 924	31 037	1 821	17 822	673	7 459	288	377	632	455
Allier	360 653	9 674	1 324	4 436	1 402	309	295	398	352	131
Basses-Alpes	76 563	4 617	2 822	192	722	26	50	66	115	67
Hautes-Alpes	80 016	3 152	1 646	102	468	15	41	38	11	3
Alpes-Maritimes	387 296	59 352	44 504	1 154	790	1 764	1 304	2 036	98	304
Ardèche	247 897	3 499	1 243	242	762	53	120	40	64	17
Ardennes	229 451	14 411	2 055	4 574	380	5 680	102	242	379	198
Ariège	133 450	10 554	1 981	242	7 388	73	74	175	233	9
Aube	223 533	10 482	1 556	4 239	827	1 645	444	306	268	99
Aude	238 340	29 476	4 782	494	21 695	136	63	225	156	23
Aveyron	292 947	10 161	844	2 469	5 576	85	58	181	218	96
Belfort	81 510	3 345	1 317	354	215	19	1 008	165	12	58
Bouches-du-Rhône	867 139	98 550	41 919	1 817	16 616	822	1 594	1 463	394	373
Calvados	381 396	11 456	1 716	4 327	1 584	1 766	210	519	233	141
Cantal	176 624	3 406	463	745	1 443	59	71	48	109	51
Charente	302 206	5 392	760	1 295	1 482	367	110	84	156	114
Charente-Maritime	409 590	3 950	985	319	1 459	233	90	91	196	65
Cher	275 808	7 383	809	2 861	1 498	472	129	145	267	279
Corrèze	244 468	4 138	675	576	1 775	79	72	82	228	83
Corse	224 282	8 950	6 938	63	331	83	28	146	30	37
Côte-d'Or	320 345	11 445	3 295	3 152	1 421	515	1 092	253	481	369
Côtes-du-Nord	515 954	1 301	312	103	295	152	36	39	22	19
Creuse	183 912	2 718	686	854	492	161	74	35	84	39
Dordogne	373 266	11 612	3 485	2 047	2 789	347	312	185	216	118
Doubs	280 414	14 022	4 954	1 996	494	115	4 192	357	81	112
Drôme	256 188	6 128	2 366	310	873	74	222	102	48	74
Eure	300 227	11 193	980	3 078	1 178	4 130	249	214	143	262
Eure-et-Loir	249 924	5 039	481	1 363	1 656	714	101	141	91	99
Finistère	714 075	1 510	376	112	503	163	46	40	83	13
Gard	356 383	21 259	7 200	3 275	7 933	136	236	244	99	429
Haute-Garonne	455 820	42 319	18 417	2 184	17 794	386	335	648	417	180
Gers	166 244	23 779	13 883	1 188	7 041	424	275	246	200	65
Gironde	808 661	36 924	7 373	1 352	19 822	787	557	479	865	203
Hérault	419 978	34 910	3 401	577	27 055	286	173	133	117	80

Narodziny i pierwsze lata polityki imigracyjnej Francji (1945–1952)

Departament	Francuzi	Wszyscy cudzoziemcy	Włosi	Polacy	Hiszpanie	Belgowie	Szwajcarzy	Rosjanie	Portugalczyki	Czechosłowacy
Ille-et-Vilaine	571 073	3 481	496	287	1 105	291	73	73	57	17
Indre	246 934	3 799	466	1 679	573	267	79	59	125	57
Indre-et-Loire	338 736	5 840	558	1 305	1 468	531	125	125	405	117
Isère	531 784	36 078	18 201	3 432	4 742	274	1 129	1 035	302	170
Jura	210 176	4 089	1 854	427	223	84	1 127	76	54	28
Landes	242 408	5 353	1 178	165	3 202	125	37	49	150	34
Loir-et-Cher	237 117	3 522	335	947	1 338	302	53	89	106	95
Loire	605 022	22 667	4 800	8 192	3 747	270	362	295	413	159
Haute-Loire	221 876	2 113	598	411	468	40	54	69	61	35
Loire-Inférieure	655 503	4 730	991	902	1 211	385	112	223	124	66
Loiret	331 061	10 894	894	3 437	2 833	903	150	981	337	247
Lot	147 394	5 489	1 294	560	2 498	108	58	61	202	32
Lot-et-Garonne	229 522	33 118	19 371	2 205	5 885	438	803	231	337	166
Lozère	86 727	847	128	131	426	8	13	11	23	14
Maine-et-Loire	488 453	3 313	458	548	598	357	79	107	53	47
Manche	425 798	2 876	579	395	722	315	87	73	116	35
Marne	370 082	14 709	1 883	6 721	621	2 483	314	398	528	223
Haute-Marne	174 594	5 962	1 582	1 720	586	391	691	76	242	107
Mayenne	253 716	1 022	208	191	335	88	16	21	23	6
Meurthe-et-Moselle	479 949	42 888	16 820	16 366	318	2 273	414	692	601	344
Meuse	177 865	9 418	2 731	3 820	299	992	162	192	139	138
Morbihan	500 199	1 225	250	52	230	118	24	24	19	5
Moselle	547 458	64 643	19 769	24 069	207	685	519	1 811	79	962
Nièvre	240 516	6 084	837	2 292	1 262	300	105	141	285	144
Nord	1 778 581	122 726	5 189	56 866	1 039	52 320	453	1 021	317	658
Oise	364 605	24 666	1 458	11 689	550	7 293	363	360	238	951
Orne	265 307	3 810	598	526	904	951	89	117	95	55
Pas-de-Calais	1 056 821	108 037	2 870	88 849	737	8 452	187	763	577	890
Puy-de-Dôme	460 160	12 131	2 121	3 716	3 074	333	265	369	668	130
Basses-Pyrénées	395 484	15 272	847	239	12 090	279	166	193	310	82
Hautes-Pyrénées	187 548	11 046	1 779	369	7 433	182	77	129	265	32
Pyrénées-Orientales	196 389	27 975	673	75	25 845	105	47	53	134	16

Paweł Sękowski

Departament	Francuzi	Wszyscy cudzoziemcy	Włosi	Polacy	Hiszpanie	Belgowie	Szwajcarzy	Rosjanie	Portugalczycy	Czechosłowacy
Bas-Rhin	651 643	10 799	1 426	1 891	167	179	1 137	181	12	328
Haut-Rhin	443 881	15 762	3 460	5 829	237	89	3 165	236	14	221
Rhône	866 094	40 513	14 166	4 151	7 509	514	2 587	1 861	405	263
Haute-Saône	196 293	4 470	1 325	1 004	296	63	1 224	84	86	88
Saône-et-Loire	485 528	15 729	1 951	10 418	885	174	292	633	323	143
Sarthe	406 483	2 739	493	382	549	299	62	70	58	40
Savoie	217 982	13 380	9 525	1 027	588	121	416	397	49	42
Haute-Savoie	258 406	13 732	6 931	400	351	347	4 133	217	23	53
Seine	4 364 556	226 120	45 853	34 160	17 850	17 857	10 976	21 607	3 018	3 819
Seine-Inférieure	821 419	10 410	1 244	1 568	1 320	3 253	311	233	618	153
Seine-et-Marne	371 289	27 656	2 904	13 864	2 320	3 866	870	836	351	963
Seine-et-Oise	1 317 180	60 129	15 642	15 628	3 211	7 241	2 326	2 914	1 150	1 595
Deux-Sèvres	306 718	2 067	262	808	270	171	35	49	64	44
Somme	421 686	14 949	883	7 271	364	4 824	116	157	242	203
Tarn	277 579	18 945	4 468	3 553	7 712	151	140	184	242	121
Tarn-et-Garonne	151 682	15 423	7 257	856	5 761	202	75	199	233	39
Var	330 957	28 971	18 833	301	1 951	298	337	319	77	57
Vaucluse	233 819	11 819	6 291	312	2 830	121	170	159	62	44
Vendée	388 403	1 460	179	259	246	74	16	29	35	30
Vienne	307 027	4 150	845	1 421	1 001	273	53	87	138	65
Haute-Vienne	329 866	3 763	504	1 007	1 087	171	90	102	107	57
Vosges	334 674	4 416	1 791	444	139	150	327	66	37	53
Yonne	252 396	10 623	1 693	3 602	1 944	1 295	419	331	369	152
Razem	38 104 563	1 743 619	450 764	423 470	302 201	153 299	53 526	50 934	22 261	19 364

Źródło: opracowanie własne na podstawie: INSEE, *Résultats statistiques du recensement général de la population effectué le 10 mars 1946*, t. 2: *Population présente totale*, Paris 1953, s. 22, 364–365; zob. P. Sękowski, *Les Polonais en France...*, op. cit., s. 464–466.

Narodziny i pierwsze lata polityki imigracyjnej Francji (1945–1952)

Streszczenie

Celem niniejszego tekstu jest przedstawienie kształtowania się polityki imigracyjnej Francji w pierwszych latach po II wojnie światowej. Ważna wydaje się również refleksja nad tym, czy efekty podjętych działań były zgodne z celami, które im przyświecały. Doświadczenie masowej imigracji w okresie dwudziestolecia międzywojennego, jak również dojmująca w pierwszych latach po II wojnie światowej świadomość potrzeby uzupełnienia strat demograficznych i ekonomicznych Francji, tworzyły korzystny kontekst dla podjęcia wyzwania ustanowienia państwowego modelu polityki imigracyjnej. Taka polityka miała w założeniu regulować zasady imigracji, a następnie pobytu we Francji, podjęcia i wykonywania pracy w tym kraju przez cudzoziemców oraz promować postępującą integrację imigrantów. W artykule poruszone zostały następujące zagadnienia: geneza polityki imigracyjnej Francji, podstawy prawne powojennej polityki w tym zakresie, rola poszczególnych jednostek administracji rządowej w nowej polityce imigracyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem utworzonego w 1946 r. Narodowego Urzędu Imigracyjnego (*Office national d'immigration*). Cała polityka imigracyjna Francji ustanowiona w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej wpisywała się w logikę wypełniania strat demograficznych kraju. Gdy w 1974 r. imigracja została wstrzymana, Francja liczyła 3,5 mln cudzoziemców.

Słowa kluczowe: Francja, polityka imigracyjna, historia imigracji, imigranci, dipisi

Birth and first years of immigration policy in France (1945–1952)

Abstract

The purpose of this paper is to present the development of the immigration policy of France in the first years after World War II. It also seems to be important to reflect on whether the effects of the actions taken were consistent with the objectives that guided them. The experience of mass immigration in the interwar period as well as the awareness of the need to supplement demographic and economic losses of France, so overwhelming in the first years after World War II, created a favourable context for the challenge of establishing a national model of immigration policy. This policy was designed to regulate the immigration and the stay in France, the undertaking of work in this country by foreigners, as well as to promote progressive integration of immigrants. The article deals with the following issues: the genesis of the immigration policy in France, the legal framework for post-war policy toward this issue, the role of various government departments in the new French immigration policy, with a particular focus on the National Immigration Office (*Office National d'Immigration*) established in 1946. The whole immigration policy established in France in the first years after World War II was inscribed into the logic of filling demographic losses of the country. In 1974, when the mass immigration was stopped, France had just 3.5 million foreigners.

Key words: France, immigration policy, history of immigration, immigrants, displaced persons

Рождение и первые годы иммиграционной политики Франции (1945–1952)

Резюме

В данной статье рассмотрено формирование иммиграционной политики Франции в первые годы после Второй мировой войны. Рассмотрен вопрос о том, в какой степени предпринятые действия решили поставленные задачи. Опыт массовой иммиграции в межвоенный период, а также существующее в первые годы после Второй мировой войны осознание необходимости компенсации демографических и экономических потерь Франции, создали благоприятный контекст для разработки государственной модели иммиграционной политики. Эта политика была направлена на регулирование правил иммиграции, пребывания во Франции, трудоустройства в стране иностранцев, а также способствовала постепенной интеграции иммигрантов. В статье рассмотрены следующие вопросы: истоки иммиграционной политики Франции, юридические основы послевоенной иммиграционной политики, роль различных государственных ведомств в новой иммиграционной политике – прежде всего, установленного в 1946 году, Национального управления по вопросам иммиграции (*Office national d'Immigration*). Вся иммиграционная политика Франции, созданная в первые годы после Второй мировой войны, являлась частью действий направленных на восполнение демографических потерь государства. Когда в 1974 г. иммиграция была остановлена во Франции проживало около 3,5 миллиона иностранцев.

Ключевые слова: Франция, иммиграционная политика, история иммиграции, иммигранты, перемещенные лица